

การประยุกต์หลักจิตสุจริตธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมือง
ของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร*
VACISUCARITA DHAMMA APPLICATION FOR PROMOTING LOCAL
POLITICIAN'S POLITICAL COMMUNICATION TOWARDS PEOPLE
AT MUANG DISTRICT IN PHICHIT PROVINCE

จิรศักดิ์ บุญภาค, วชิรินทร์ ชานูศิลป์, เต็มศักดิ์ ทองอินทร์
Jeerasak Boonpak, Wacharin Chansilp, Termsak Thong-In
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: jeerasakboonpak91@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาระดับการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร 2. เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3. นำเสนอการประยุกต์หลักจิตสุจริตธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร รูปแบบการวิจัยคือ แบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองโดยปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชน ที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวมไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นพบว่า 1. ด้านมุสาวาท การเว้นจากการพูดเท็จ ได้แก่ ต้องไม่เสแสร้งและสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา 2. ด้านปิสุณาวาจา การเว้นจากการพูดส่อเสียด

*Received April 20, 2025; Revised July 16, 2025; Accepted July 21, 2025

ได้แก่ ควรสื่อสารด้วยความสุจริตใจ 3. ด้านพรุสวาจา การเว้นต่อการพูดคำหยาบ ได้แก่ ต้องสื่อสารด้วยภาษาที่สุภาพ การพูดด้วยความสุภาพจะสร้างความเคารพและความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ และ 4. ด้านสัมผัปปลาปะ การเว้นต่อการพูดเพื่อเจ้อ ได้แก่ ควรสื่อสารด้วยสาระและประโยชน์

คำสำคัญ: วชิสุจริต; การสื่อสารทางการเมือง; ผู้นำท้องถิ่น

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To examine the level of political communication by local leaders toward the people at Mueang District, Phichit Province; 2. To compare the political communication of local leaders toward the people at Mueang District, Phichit Province, classified by personal factors; and 3. To propose the application of Vacasucarita-dhamma to enhance the political communication of local leaders toward the people at Mueang District, Phichit Province, conducted by the mixed research methods. The quantitative part, data were collected using questionnaires from 400 samples, the residents of Mueang District, Phichit Province, aged 18 years and above. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test. The qualitative research, data were collected by, in-depth interviewing 10 key informants, and the data were analyzed using descriptive content interpretation.

The research findings revealed that: 1. The overall level of political communication by local leaders toward the people at Mueang District, Phichit Province was at moderate level. 2. Comparison of political communication based on personal factors showed no significant differences among people of different genders, ages, and educational levels, thus rejecting the set research hypothesis. 3. The application of Buddhist principles to enhance political communication included: 1. Musavada; abstaining from false speech, which emphasized honest and straightforward communication. 2. Pisunavaca; abstaining from divisive speech, which called for sincerity and goodwill in communication. 3. Pharusavaca; abstaining from harsh speech, which involved using polite language that fosters respect and trust in the leader; and

4. Sampappalapa; abstaining from idle chatter, which encouraged speaking with meaningful and beneficial content.

Keywords: Vacisucarita; Political Communication; Local Leader

บทนำ

การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) ถือเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนคติ ความคิดเห็นตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ของการเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมกับการเมือง อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ใช้ในการสื่อสารข้อมูล และรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนด (Shaping) การเปลี่ยนแปลง (Changing) ความคิดเห็นและทัศนคติทางการเมือง ค่านิยมและการแสดงออกหรือพฤติกรรมทางการเมืองทั้งของปัจเจกบุคคลและคณะบุคคล ด้วยเป็นที่ทราบกันว่า ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองไทยมีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการครอบงำสื่อ ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในแง่ของจริยธรรมของผู้ใช้สื่อ และปัญหาด้านบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อมวลชน จะเห็นได้ว่าการสื่อสารจึงเป็นตัวแปรสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน หรือมีผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติหากขาดการสื่อสารมนุษย์จะอยู่ร่วมกันเป็นสังคมไม่ได้

วิกฤติทางการเมืองและความแตกแยกของสังคมไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาสะท้อนปัญหาสำคัญหลายประการของประเทศ ทั้งการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมของนักการเมือง การทุจริตในวงราชการ การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมของโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ รวมทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงผลอันเกิดจากโครงสร้างทางอำนาจที่ถูกผูกขาดโดยชนชั้นนำ การบริหารราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพ และการมีกฎหมายที่ขาดสภาพบังคับเท่านั้น แต่เกิดจากการย่อหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม และระเบียบวินัยของคนในสังคม และรวมถึงการขาดจิตสำนึกด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อประชาชนของผู้บริหารประเทศทั้งนักการเมือง ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล (อภิญญา ดิสสะมาน, 2557)

จากสาเหตุปัญหาและความสำคัญเบื้องต้น ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองไทยมีหลายประการไม่ว่าจะเป็นปัญหาการครอบงำสื่อ ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในแง่ของจริยธรรมของผู้ใช้สื่อ และปัญหาด้านบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อมวลชน เนื่องจากปัจจุบันประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

เป็นสำคัญ กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย และการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ซึ่งมีสาเหตุมาจากการสื่อสารทางการเมืองที่ไม่สมบูรณ์ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประยุกต์หลักวจีสุจริตธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร และนำผลวิจัยไปพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในรูปแบบของการส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองผ่านกิจกรรมทางการเมือง โดยหลักวจีสุจริตธรรม คือ การละเว้นประเพณีชั่วทางวาจามี 4 อย่างคือ 1. มุสาวาท การเว้นจากการพูดเท็จ 2. ปิสุณาวาจา การเว้นจากการพูดส่อเสียด 3. ผรุสวาจา การเว้นต่อการพูดคำหยาบ 4. สัมผัสปปลาปะ การเว้นต่อการพูดเพ้อเจ้อ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมดังกล่าวได้รับการอธิบายเพิ่มเติมโดยพระเถระว่า วจีสุจริต หมายถึง การละเว้นจากการประเพณีชั่วทางวาจาทั้ง 4 อย่าง คือ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัสปปลาปะ ซึ่งเป็นการฝึกตนให้รู้จักการใช้วาจาอย่างสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และนำไปสู่ความสามัคคีและสันติในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2565) คือ การที่ผู้นำประเพณีชั่วด้วยวาจา

ไม่เชื่อสัจต่อกำพูดที่ให้ไว้กับประชาชน พูดไปเพียงเพื่อเป็นเทคนิคการให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียง เมื่อได้มาแล้วผู้นำนั้นไม่ยอมปฏิบัติตามที่ได้ให้สัญญาแก่ประชาชน จะส่งผลให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการชุมนุม และอาจนำมาซึ่งการใช้ความรุนแรงในการสลายกลุ่มผู้ชุมนุม ดังที่ผ่านมามีได้ด้วย การรณรงค์หาเสียง การออกเสียงเลือกตั้งแบบคุณธรรมการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มการเมือง การแก้ปัญหาทางการเมือง และการปฏิบัติตามกฎหมาย การใช้อำนาจปกครองรัฐเชิงคุณธรรมใช้พฤติกรรมการบริหารแบบผู้นำมีคุณธรรมให้เป็นแบบอย่างของสังคมไทย การกระจายอำนาจแบบคุณธรรม สร้างกลไกภาคประชาชนให้ขับเคลื่อนคุณธรรม พัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้มีความสมบูรณ์สู่ประชาธิปไตยในครรลองของธรรมหรือคุณธรรมนำการเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์หลักวจีสุจริตธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ วิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 106,818 คน (กระทรวงสาธารณสุข, 2566)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 400 คน จากการคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973)

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยใช้การเลือกแบบเจาะจง เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งเป็นกลุ่ม จำนวน 5 กลุ่ม กลุ่มละ 2 รูปหรือคน ดังนี้ 1. นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา 2. นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐศาสตร์ 3 ข้าราชการท้องถิ่น (อบต.) 4. ตัวแทนผู้นำชุมชน และ 5. ประชาชนทั่วไป รวมจำนวน 10 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires)

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ 1. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงหน่วยราชการอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ 2. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับนักเรียนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ชุด 3. นำข้อมูลดิบที่ได้ไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพรรณนา เพื่ออธิบายปัจจัยส่วนบุคคลและ

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการตัดสินใจเลือกตั้งท้องถิ่น โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธีการของเพียร์สัน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ระดับการสื่อสารการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการสื่อสารการเมืองของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวม

ระดับการสื่อสารการเมือง ของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านผู้ส่งสาร	3.36	0.89	ปานกลาง
2. ด้านสาร	3.33	0.93	ปานกลาง
3. ด้านช่องสาร	3.37	0.90	ปานกลาง
4. ด้านผู้รับสาร	3.35	0.92	ปานกลาง
โดยภาพรวม	3.35	0.91	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร มีระดับการสื่อสารการเมืองของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.35$, S.D.=0.91) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านช่องสาร ($\bar{X}=3.37$, S.D.=0.90) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านผู้ส่งสาร ($\bar{X}=3.36$, S.D.=0.89) อยู่ในระดับปานกลาง ด้านผู้รับสาร ($\bar{X}=3.35$, S.D.=0.92) อยู่ในระดับปานกลาง และด้านสาร ($\bar{X}=3.33$, S.D.=0.93) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ระดับการสื่อสารการเมืองของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร	ตัวแปรตาม			
			1. ด้านผู้ส่งสาร	2. ด้านสาร	3. ด้านช่องสาร	4. ด้านผู้รับสาร
1. เพศ	0.800		0.991	0.281	0.989	0.278

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ระดับการสื่อสารการเมืองของประชาชนในอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร	ตัวแปรตาม			
		1. ด้านผู้ส่งสาร	2. ด้านสาร	3. ด้านช่องส่งสาร	4. ด้านผู้รับสาร
2. อายุ	0.630	0.500	0.526	0.708	0.607
3. ระดับการศึกษา	0.078	0.178	0.077	0.104	0.120

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวมไม่ต่างกัน

3. การประยุกต์หลักธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักจริยธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์หลักจริยธรรม เพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งจำแนกเป็น 1. หลักจริยธรรม ได้แก่ 1. ด้านมุสวาท 2. ด้านปิสุณาวาจา 3. ด้านมรฺสุวาจา และ 4. ด้านสัมผัปปลาปะ ซึ่งสรุปบทสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 10 รูปหรือคนดังต่อไปนี้ 1. หลัคมุสวาท จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นต้องไม่เสแสร้งและสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งการเว้นจากการพูดเท็จทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลด้วยความสัตย์จริงและลดความขัดแย้ง ประชาชนจะชื่นชอบผู้นำที่พูดความจริงเพราะข้อมูลข่าวสารจะถูกต้องและน่าเชื่อถือ การพูดความจริงทำให้ประชาชนเห็นว่าผู้นำมีความจริงใจ สามารถพูดคุยปัญหาต่าง ๆ กับผู้นำได้ และจะเกิดความเชื่อมั่นในผู้นำ 2. หลักรปิสุณาวาจา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นควรสื่อสารด้วยความสุจริตใจและไม่พูดส่อเสียด ซึ่งการเว้นจากการพูดส่อเสียดจะสร้างความเชื่อมั่นและเคารพในตัวผู้นำ ประชาชนจะมองว่าผู้นำมีความจริงใจและสามารถพึ่งพาได้ การสื่อสารที่ไม่ส่อเสียดช่วยสร้างความสามัคคีและบรรยากาศที่ดีในชุมชน เน้นการพูดที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ไม่พูดให้ร้ายหรือแสดงความเห็นที่ทำ

ให้เกิดความแตกแยก 3.หลักผรุสวาจา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นต้องสื่อสารด้วยภาษาที่สุภาพและหลีกเลี่ยงการพูดคำหยาบ การพูดด้วยความสุภาพจะสร้างความเคารพและความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ประชาชนจะรู้สึกว่าคุณนำมีความเมตตาและพร้อมรับฟังความคิดเห็น การใช้วาจาที่สุภาพและสร้างสรรค์จะช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรและน่าอยู่ในชุมชน และทำให้การสื่อสารเป็นไปในทิศทางที่ดี สร้างความเคารพในตัวผู้นำและประชาชนจะรู้สึกว่าคุณนำมีความเป็นมืออาชีพและเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตัว 4. หลักสัมผัปปลาปะ หลักวจิสุจริตธรรม เพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ด้านสัมผัปปลาปะ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นควรสื่อสารด้วยสาระและประโยชน์ การพูดเพื่อเจ้อจะทำให้ประชาชนเสียเวลาและไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ การสื่อสารที่ตรงประเด็นและมีข้อมูลที่ถูกต้องจะช่วยให้ประชาชนเชื่อถือและมั่นใจในความสามารถของผู้นำ การพูดที่มีสาระและมีเป้าหมายจะช่วยให้ประชาชนเข้าใจสถานการณ์และการดำเนินงานของผู้นำ ผู้นำที่พูดในสิ่งที่เป็นจริงและทำได้จะสร้างความไว้วางใจและความเคารพในชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความร่วมมือจากประชาชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จากการศึกษา พบว่าประชาชนมีระดับการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในระดับปานกลาง สาเหตุหลักคือผู้นำท้องถิ่นแม้จะมีความรู้และทัศนคติที่ดี แต่ยังขาดการแสดงออกที่ชัดเจนในด้านความยุติธรรม ทำให้ประชาชนไม่รู้สึกถึงความเป็นธรรมอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ทักษะการสื่อสารของผู้นำยังไม่ดีพอในสถานการณ์ที่ซับซ้อน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารก็ขาดความสม่ำเสมอ ทำให้ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน อีกทั้งผู้นำยังขาดความเข้าใจในบริบทและปัญหาที่แท้จริงของประชาชน ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด สุดท้าย การพูดสื่อเสียหรือไม่ดีเกี่ยวกับผู้อื่นยังส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของผู้นำและความสัมพันธ์ในชุมชน การปรับปรุงในเชิงปฏิบัติการ เช่น การฝึกอบรมเพิ่มเติม การสร้างระบบประเมินผล การใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย และการลงพื้นที่พบปะกับประชาชน จะช่วยให้ผู้นำสามารถพัฒนาทักษะและความสามารถในการสื่อสาร และสร้างความเชื่อมั่นและความนับถือจากประชาชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทศพงษ์ ชยเมธี (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองของประชาชนในการปกครอง

ส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเทพสถิตจังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ชัย จันทนา (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของประชาชนตำบลเป็ริงอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนในตำบลเป็ริง อำเภอบางบ่อจังหวัดสมุทรปราการ ภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระกฤษฎายุทธ ธมมวโร (2564) ได้วิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง) จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง จังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพิพัฒน์ จิตฺตมโ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารของนักการเมืองไทย ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารของนักการเมืองไทย ประชาชนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นตามปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จากผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถอภิปรายได้ ดังนี้ ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรที่มีเพศที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวมไม่ต่างกัน อภิปรายได้ว่า การสื่อสารของผู้นำท้องถิ่นไม่ขึ้นอยู่กับเพศของประชาชน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความต้องการและความคาดหวังในการสื่อสารจากผู้นำมีความใกล้เคียงกันในทุกเพศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระกฤษฎายุทธ ธมมวโร (2564) ได้วิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง) จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรที่มีอายุที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวมไม่ต่างกัน อภิปรายได้ว่า การสื่อสารของผู้นำท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการและคาดหวังของประชาชนในทุกกลุ่มอายุได้อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะประเด็นที่ผู้นำสื่อสารมีความเกี่ยวข้องกับทุกกลุ่มอายุ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน และสวัสดิการสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดคณิศร ขนติพล (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย โดยรวมไม่แตกต่างกัน ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยรวมไม่ต่างกัน อภิปรายได้ว่า การสื่อสารของผู้นำสามารถเข้าถึงและมีความเข้าใจได้ในทุกระดับ

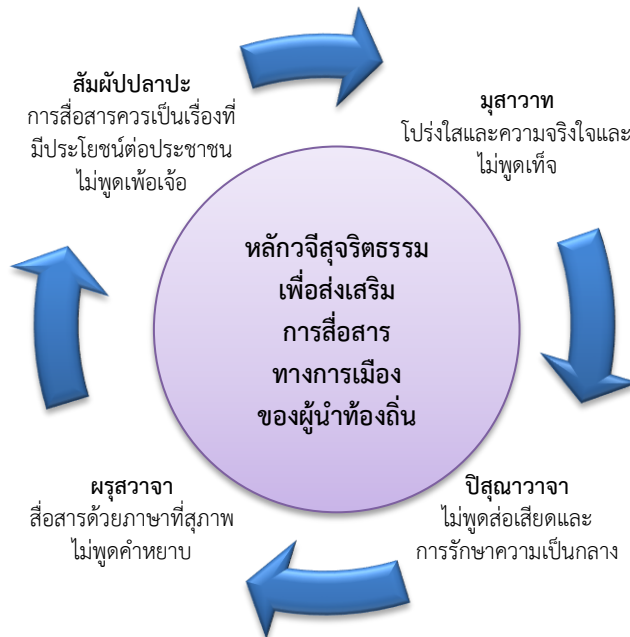
การศึกษา ผู้นำท้องถิ่นอาจมีการใช้ภาษาที่เหมาะสมและเน้นการสื่อสารที่ชัดเจน ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ง่ายและเข้าใจได้ในทุกระดับการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระกฤษฏาญฑูต ธมมวโร (2564) ได้วิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองภาคพลเมืองในการ ทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง) จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับ การศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. การประยุกต์หลักธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มี ต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จากผลการวิจัย พบว่า การประยุกต์หลักธรรม เพื่อส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัด พิจิตร ตามหลักวจีสัจจธรรม 4 ประการ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปปลาปะ การพูดความจริงและความน่าเชื่อถือของผู้นำ การไม่ส่อเสียดและความสามัคคีในชุมชน การใช้ภาษาสุภาพและสร้างความเคารพ การพูดให้เกิดประโยชน์และความเชื่อมั่นในผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอนุรักษ์ อนุรกขิต (รัฐธรรม) (2561) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ประโยชน์ของสัมมาวาจาในสถาบันครอบครัวของ นักเรียนโรงเรียน กัลยาณิศรธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งพบว่า ผู้นำที่มีความซื่อสัตย์และพูดความ จริงสามารถสร้างความไว้วางใจจากประชาชนได้มากกว่าผู้นำที่ใช้คำพูดบิดเบือนหรือ ให้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญญาภา จิตมั่นคงภักดี และธวัชชา เดชสุภา (2561) ได้วิจัยเรื่อง การใช้วจีสัจจธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยยังเน้นถึงความสำคัญของ การจัดกิจกรรม ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดและตัดสินใจของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ผู้นำ ที่หลีกเลี่ยงวาจาเสียดสีจะสามารถสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่าง สร้างสรรค์ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของพงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์ (2561) ได้วิจัยเรื่อง ตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ ปลอดภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดภัยของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นข้อค้นพบสามารถนำไปใช้ในการประเมินการปฏิบัติงานที่ ปลอดภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลตำบล และยังสอดคล้อง กับงานวิจัยของพระครูศรีปริชากร (เลื่อน บุญยงค์) (2564) การสื่อสารที่นำไปสู่ความสงบ สุขในสังคมต้องอาศัยหลัก วจีสัจจธรรม และ วาจาสุภาสิต โดยเฉพาะการ พูดให้เกิดประโยชน์ ซึ่งหมายถึงการใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ส่งเสริมความเข้าใจ และนำไปสู่การแก้ปัญหาที่สร้าง สันติสุขในสังคม

องค์ความรู้จากการวิจัย

การสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยมีข้อสรุปสำคัญดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการการวิจัย ในการวิจัยเรื่องการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นที่มีต่อประชาชน ตามวจีสจริตธรรม หมายถึง การส่งสารที่ชัดเจน โปร่งใส และเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เนื้อหาของสารที่สื่อสารควรมีความชัดเจนและเน้นประโยชน์ต่อประชาชน ผู้นำควรใช้วิธีการสื่อสารที่หลากหลาย รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย เพื่อให้ข่าวสารเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง นอกจากนี้ การสื่อสารแบบสองทางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถส่งความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะกลับมายังผู้นำได้อย่างง่ายดายเป็นสิ่งสำคัญ ในส่วนของผู้รับสาร ประชาชนควรมีปฏิริยาตอบสนองและมีความเข้าใจในสารที่ได้รับ ผู้นำควรให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและตอบสนองอย่างทันเวลา นอกจากนี้ การจัดการอบรมหรือสัมมนาเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในการรับข่าวสาร รวมถึงวิธีการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ประชาชนสามารถรับสารได้อย่างมีวิจารณญาณก็สิ่งสำคัญ การสร้างความร่วมมือและความเชื่อมั่นจากประชาชนจะช่วยให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การบังคับใช้กฎหมายการสื่อสารอย่างเคร่งครัด ควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้แน่ใจว่าการสื่อสารนั้นเป็นไปตามหลักจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และเป็นธรรม
2. การส่งเสริมการฝึกอบรม ควรมีนโยบายส่งเสริมให้ผู้นำท้องถิ่นเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการใช้หลักจริยธรรม เพื่อพัฒนาทักษะในการสื่อสารที่ซื่อสัตย์และสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน
3. จัดการอบรมให้ผู้นำชุมชนมีความเข้าใจในเทคนิคการสื่อสารที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และเน้นความจริงใจต่อประชาชน โดยเน้นการสื่อสารอย่างถูกต้องและตรงไปตรงมา ซึ่งรวมถึงการเว้นจากการพูดเท็จและการใช้คำหยาบในทุกสถานการณ์ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและความไว้วางใจในตัวผู้นำ
4. ส่งเสริมการใช้ช่องทางสื่อสารที่มีแหล่งข้อมูลชัดเจนและตรวจสอบได้ เช่น เว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบล สื่อโซเชียลมีเดียที่เชื่อถือได้ และการประชาสัมพันธ์ในช่องทางที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย เพื่อลดโอกาสในการสื่อสารผิดพลาดและสร้างความโปร่งใสในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
5. จัดทำแนวทางและข้อกำหนดในการหาเสียงและการประกาศนโยบายของผู้นำชุมชน โดยให้นโยบายที่นำเสนอมีความเป็นไปได้และมีการติดตามผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ประชาชนเห็นถึงความจริงจังและความมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน ลดการใช้คำพูดที่เพ้อเจ้อหรือสัญญาที่ไม่สามารถปฏิบัติได้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. หน่วยงานท้องถิ่นควรพัฒนาทักษะและความรู้ด้วยการจัดฝึกอบรมเพิ่มเติมสำหรับผู้นำท้องถิ่นในด้านการตัดสินใจที่เป็นธรรม การจัดการปัญหา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และสร้างระบบการประเมินผลการทำงานของผู้นำท้องถิ่น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมิน เพื่อให้ผู้นำได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถปรับปรุงการทำงานได้
2. ผู้นำท้องถิ่นควรจัดทำคู่มือหรือแนวทางการสื่อสารที่เน้นการใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและชัดเจน เพื่อให้ผู้นำสามารถสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนกับประชาชน และใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ของชุมชน และการจัดประชุมชุมชน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารถึงประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

3. ผู้นำท้องถิ่นควรใช้ช่องทางที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพด้วยการส่งเสริมการใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การประชุมชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ โซเชียลมีเดีย และการจัดกิจกรรมพบปะประชาชน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารถึงประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย และจัดทำระบบการจัดการข้อมูลข่าวสาร เช่น การสร้างฐานข้อมูลประชาชนเพื่อให้สามารถประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารได้อย่างเป็นระบบและรวดเร็ว

4. ผู้นำท้องถิ่นควรสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การจัดประชุมหารือ การสำรวจความคิดเห็น และการจัดเวิร์กช็อปในการแก้ไขปัญหาชุมชน และลงพื้นที่และพบปะกับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชน รวมทั้งเข้าใจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของวิสุทธิธรรมต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ควรทำการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการใช้หลักวิสุทธิธรรมในการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อความเชื่อมั่นและการสนับสนุนของประชาชน

2. การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสื่อสารที่แตกต่างกัน ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวิธีการสื่อสารที่ใช้หลักวิสุทธิธรรมและวิธีการสื่อสารที่ไม่ได้ใช้หลักดังกล่าว เพื่อหาความแตกต่างในด้านผลกระทบและประสิทธิภาพในการสื่อสาร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2566). *จำนวนประชากรในอำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร*. สืบค้น 2 กันยายน 2566, จาก <http://www.ppho.go.th/webppho/>
- เบญญาภา จิตมั่นคงภักดี และธวัชชา เดชสุภา. (2561). *การใช้วิสุทธิธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พงศ์พัฒน์ จิตตานารักษ์. (2561). *ตัวชี้วัดวิสุทธิธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระกฤษฎายุทธ ธมวโร. (2564). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง) จังหวัดเชียงใหม่* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูศรีปริชากร (เลื่อน บุญยงค์). (2561). *แนวทางการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสันติสุขในสังคมไทย* (ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดคณิศร ขนดีพิโล. (2564). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 61). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- พระมหาพิศพงษ์ ชยเมธี. (2563). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพิพัฒน์ จิตตมโม. (2565). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการสื่อสารของนักการเมืองไทย* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอนุรักษ อนุรักษิโต (รัฐธรรม). (2561). *การศึกษาวิเคราะห์ประโยชน์ของสัมมาวาจาในสถาบันครอบครัวของนักเรียนโรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธปรัชญา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย จันทนา. (2564). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตำบลเปรี้ง อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อภิญา ดิสสะมาน. (2557). *การปฏิรูปประเทศไทยกับทางออกวิกฤตการเมืองไทย. วารสารการปฏิรูปประเทศไทยทางออกวิกฤตการเมือง*, 1(1), 15-30.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Tokyo: Aoyama Gakuin University.